

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NÔNG THỊ HƯỜNG

**NGHIÊN CỨU SỰ TẠO PHỨC
CỦA MỘT SỐ NGUYÊN TỐ ĐẤT HIẾM NHẸ VỚI L-TYROSIN
BẰNG PHƯƠNG PHÁP TRẮC QUANG VÀ CHUẨN ĐỘ ĐO pH**

CHUYÊN NGÀNH: HOÁ PHÂN TÍCH
MÃ SỐ: 60.44.29

LUẬN VĂN THẠC SĨ HOÁ HỌC

THÁI NGUYÊN - NĂM 2010

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NÔNG THỊ HƯỜNG

**NGHIÊN CỨU SỰ TẠO PHỨC
CỦA MỘT SỐ NGUYÊN TỐ ĐẤT HIẾM NHẸ VỚI L-TYROSIN
BẰNG PHƯƠNG PHÁP TRẮC QUANG VÀ CHUẨN ĐỘ ĐO pH**

**CHUYÊN NGÀNH: HOÁ PHÂN TÍCH
MÃ SỐ: 60.44.29**

LUẬN VĂN THẠC SĨ HOÁ HỌC

**NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC
PGS - TS. LÊ HỮU THIỀNG**

THÁI NGUYÊN - NĂM 2010

LỜI CẢM ƠN

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến thầy giáo PGS.TS Lê Hữu Thiêng đã giao đề tài và tận tình hướng dẫn, giúp đỡ em trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Em xin trân trọng cảm ơn Ban giám hiệu, khoa Sau Đại học, khoa Hóa học - Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Em xin chân thành cảm ơn các thầy, cô giáo trong khoa Hóa Học - Đại học Sư phạm Thái Nguyên và các bạn bè đồng nghiệp đã giúp đỡ, tạo điều kiện cho em trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Cùng với sự biết ơn sâu sắc tôi xin chân thành cảm ơn Ban Giám hiệu trường THPT Sông Công, tổ Hóa - Sinh - Thể dục trường THPT Sông Công đã giúp đỡ, động viên tôi trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 08 năm 2010.

Nông Thị Hường

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
MỞ ĐẦU	1
Chương 1: TỔNG QUAN TÀI LIỆU	2
1.1 Giới thiệu về các nguyên tố đất hiếm.....	2
1.1.1 Sơ lược về nguyên tố đất hiếm.....	2
1.1.2 Đặc điểm cấu tạo của nguyên tố đất hiếm nhẹ.	3
1.1.3 Tính chất của NTĐH nhẹ.....	5
1.1.4 Tình hình phân bố NTĐH ở Việt Nam.	7
1.2 Giới thiệu về Tyrosin.....	9
1.2.1. Cấu tạo Tyrosin	9
1.2.2 Sơ lược về hoạt tính của L-Tyrosin.....	10
1.3 Sơ lược về phức chất của NTĐH với amino axit.....	11
1.3.1 Khả năng tạo phức của NTĐH với amino axit	11
1.3.2 Ứng dụng của phức chất giữa NTĐH và amino axit.....	13
1.4 Một số phương pháp nghiên cứu phức chất trong dung dịch	14
1.4.1 Phương pháp chuẩn độ đo pH.....	15
1.4.1.1 Cơ sở của phương pháp.....	15
1.4.1.2 Phương pháp xác định hằng số bền của phức chất tạo thành ...	16
1.4.2 Phương pháp trắc quang UV-VIS	16
1.4.2.1 Cơ sở của phương pháp.....	16
1.4.2.2 Phương pháp xác định thành phần của phức chất	17
1.4.2.3 Phương pháp xác định hằng số bền	18
Chương 2: THỰC NGHIỆM	20
2.1 Hóa chất và thiết bị.....	20
2.1.1 Hóa chất	20
2.1.1.1 Dung dịch đệm pH = 4,2 (CH ₃ COONH ₄ , CH ₃ COOH)	20
2.1.1.2 Dung dịch asenazo (III) 0,1%.....	20

2.1.1.3 Dung dịch DTPA 10^{-3} M.....	20
2.1.1.4 Dung dịch LnCl_3 10^{-2} M (Ln: La, Ce, Pr, Nd, Sm, Eu, Gd).....	20
2.1.1.5 Dung dịch L-tyrosin $2 \cdot 10^{-3}$ M và 10^{-3} M.....	21
2.1.1.6 Dung dịch LiOH 0,1 M.....	21
2.1.1.7 Dung dịch KOH $2,5 \cdot 10^{-2}$ M.....	21
2.1.1.8 Dung dịch KCl 1M	21
2.1.2 Thiết bị	21
2.2 Nghiên cứu phức chất của NTĐH nhẹ bằng phương pháp trắc quang ...	21
2.2.1 Phổ của thuốc thử và phổ của phức chất	21
2.2.2 Khảo sát tỷ lệ các cấu tử tạo phức trong dung dịch	24
2.2.3 Khảo sát ảnh hưởng của pH đến sự tạo phức.	26
2.2.4 Khảo sát ảnh hưởng của thời gian đến sự tạo phức	34
2.3 Nghiên cứu sự tạo phức của một số NTĐH nhẹ với L-tyrosin bằng phương pháp chuẩn độ đo pH.....	36
2.3.1 Xác định hằng số phân ly của L – tyrosin ở 25 ± 1 °C, lực ion 0,05; 0,10; 0,15	36
2.3.2 Nghiên cứu sự tạo phức của các nguyên tố đất hiếm nhẹ (La; Ce; Pr; Nd; Sm; Eu; Gd) với L-tyrosin ở lực ion I = 0,05; 0,10; 0,15	40
2.3.3 Xác định hằng số bền của phức chất được tạo thành trong dung dịch	45
KẾT LUẬN	50
DANH MỤC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN VĂN	52
TÀI LIỆU THAM KHẢO	52
PHỤ LỤC	55

DANH MỤC BẢNG

Trang

Bảng 2.1. Mật độ quang của các dung dịch Ln^{3+} - Tyr ở bước sóng 275 nm ...	25
Bảng 2.2. Mật độ quang của hệ phức La^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau	27
Bảng 2.3. Mật độ quang của hệ phức Ce^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau	28
Bảng 2.4. Mật độ quang của hệ phức Pr^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau.....	29
Bảng 2.5. Mật độ quang của hệ phức Nd^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau	30
Bảng 2.6. Mật độ quang của hệ phức Sm^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau ...	31
Bảng 2.7. Mật độ quang của hệ phức Eu^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau.....	32
Bảng 2.8. Mật độ quang của hệ phức Gd^{3+} : Tyr ở các giá trị pH khác nhau ...	33
Bảng 2.9. Mật độ quang của các hệ phức La^{3+} , Ce^{3+} , Pr^{3+} theo thời gian.....	34
Bảng 2.10. Mật độ quang của các hệ phức Nd^{3+} , Sm^{3+} , Eu^{3+} , Gd^{3+} theo thời gian...	35
Bảng 2.11. Kết quả chuẩn độ dung dịch H_2Tyr^+ 10^{-3} M bằng dung dịch KOH 2,5.10 ⁻³ M ở ở 25 ± 1 ⁰ C; lực ion I = 0,05; I = 0,10; I = 0,15.....	37
Bảng 2.12 Giá trị các hằng số phân ly pK ₁ và pK ₂ của L-tyrosin ở 25 ± 1 ⁰ C; lực ion I = 0,05; I = 0,10; I = 0,15.....	40
Bảng 2.13. Kết quả chuẩn độ hệ Ln^{3+} : H_2Tyr^+ = 1 : 2 bằng KOH 2,5.10 ⁻² M ở 25 ± 1 ⁰ C; I = 0,05.....	41
Bảng 2.14 Kết quả chuẩn độ hệ Ln^{3+} : H_2Tyr^+ = 1 : 2 bằng KOH 2,5.10 ⁻² M ở 25 ± 1 ⁰ C; I = 0,10.	42
Bảng 2.15 Kết quả chuẩn độ hệ Ln^{3+} : H_2Tyr^+ = 1 : 2 bằng KOH 2,5.10 ⁻² M ở 25 ± 1 ⁰ C; I = 0,15.	43
Bảng 2.16. Logarit hằng số bền của các phức Ln^{3+} : H_2Tyr^+ = 1 : 2 ở 25 ± 1 ⁰ C, lực ion I = 0,05; I = 0,10; I = 0,15.....	48

DANH MỤC HÌNH

	<i>Trang</i>
Hình 2.1. <i>Phổ hấp thụ của L-tyrosin $2.10^{-4} M$</i>	22
Hình 2.2. <i>Phổ hấp thụ của hệ phức $La^{3+} - Tyr$ theo tỉ lệ mol 1: 2</i>	23
Hình 2.3. <i>Phổ hấp thụ của hệ phức $Ce^{3+} : Tyr = 1: 2$</i>	24
Hình 2.4. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của L-tyrosin khi thêm Ln^{3+}</i>	26
Hình 2.5. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $La^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	27
Hình 2.6. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $Ce^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	28
Hình 2.7. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $Pr^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	29
Hình 2.8. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $Nd^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	30
Hình 2.9. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $Sm^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	31
Hình 2.10. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $Eu^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	32
Hình 2.11. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của hệ phức $Gd^{3+} : Tyr$ ở các giá trị pH khác nhau</i>	33
Hình 2.12. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của các hệ phức $La^{3+}, Ce^{3+}, Pr^{3+}$ theo thời gian</i>	35
Hình 2.13. <i>Sự phụ thuộc mật độ quang của các hệ phức $Nd^{3+}, Sm^{3+}, Eu^{3+}, Gd^{3+}$ theo thời gian</i>	36
Hình 2.14. <i>Đường cong chuẩn độ H_2Tyr^+ và các hệ $Ln^{3+} : H_2Tyr^+ = 1: 2$ ở $25 \pm 1^{\circ}C, I = 0,10$.</i>	44
Hình 2.15. <i>Sự phụ thuộc lg k vào thứ tự nguyên tử</i>	48

DANH MỤC CÁC KÝ HIỆU, CÁC CHỮ CÁI VIẾT TẮT

DTPA: Dietyltriamin pentaaxetic

dixet: β -đixetonat

Ln: Lantanoit

Ln^{3+} : Ion lantanoit

NTA: Axit nitrilotriaxetic

NTĐH: Nguyên tố đất hiếm

Phe: Phenylalanin

R_2O_3 : tổng số oxit đất hiếm

Trp: Tryptophan

Tyr: Tyrosin

Z: Số thứ tự nguyên tử

MỞ ĐẦU

Ngày nay, nguyên tố đất hiếm (NTĐH) được coi là “ kim loại của công nghệ” bởi kim loại đất hiếm đã trở thành vật liệu chiến lược cho các ngành công nghệ cao như điện - điện tử, hạt nhân, quang học, vũ trụ, vật liệu siêu dẫn, siêu nam châm, xúc tác thủy tinh và gốm sứ kỹ thuật cao, phân bón vi lượng, công nghệ năng lượng xanh...

Một trong những hướng nghiên cứu quan trọng hiện nay của NTĐH là phức chất, đặc biệt là phức chất với các amino axit vì chúng có nhiều ứng dụng trong nông nghiệp, y dược. Với L-tyrosin amino axit tạo nên protein; phức chất của nó với NTĐH còn ít được nghiên cứu.

Trên cơ sở đó, chúng tôi thực hiện đề tài: “ *Nghiên cứu sự tạo phức của một số nguyên tố đất hiếm nhẹ với L-Tyrosin bằng phương pháp trắc quang và chuẩn độ đo pH*”

****Mục tiêu đề tài:***

Phương pháp trắc quang: Xác định tỷ lệ các cấu tử tham gia tạo phức; độ bền phức chất theo thời gian.

Phương pháp chuẩn độ đo pH: Xác định hằng số bền của phức chất ở các lực ion khác nhau.

****Nhiệm vụ nghiên cứu:***

Phương pháp trắc quang:

- Xác định bước sóng tối ưu.
- Xác định tỷ lệ các cấu tử tham gia tạo phức.
- Khảo sát ảnh hưởng của pH đến sự tạo phức.
- Độ bền của phức chất theo thời gian.

Phương pháp chuẩn độ đo pH:

- Xác định hằng số phân ly của L-tyrosin ở các lực ion khác nhau.
- Xác định hằng số bền của phức chất tạo thành ở các lực ion khác nhau.

Chương 1. TỔNG QUAN TÀI LIỆU

1.1 Giới thiệu về các nguyên tố đất hiếm

1.1.1 Sơ lược về nguyên tố đất hiếm

Cùng với Sc, Y, La các lantanoit hay họ lantan được gọi là các nguyên tố đất hiếm. Các lantanoit bao gồm 14 nguyên tố có số thứ tự từ 58 đến 71 trong bảng hệ thống tuần hoàn Mendeleev, bao gồm: *xeri* (Ce), *praseodim* (Pr), *neodim* (Nd), *prometi* (Pm), *samari* (Sm), *europi* (Eu), *gadolini* (Gd), *tecbi* (Tb), *đysprosi* (Dy), *honmi* (Ho), *ecbi* (Er), *tuli* (Tm), *ytecbi* (Yb) và *lutexi* (Lu)

Cấu hình electron chung của nguyên tử lantanoit là $[Xe] 4f^{2-14} 5s^2 5p^6 5d^{0-1} 6s^2$. Như vậy cấu hình electron chỉ khác nhau số electron điền vào obitan 4f của lớp ngoài thứ ba, còn lớp ngoài cùng có 2e ($6s^2$) và lớp ngoài thứ hai của đa số nguyên tố có 8e ($5s^2 5p^6$).

Khi được kích thích nhẹ, một trong các electron của obitan 4f (thường là một) được nhảy sang obitan 5d, các electron còn lại bị các electron $5s^2 5p^6$ chắn với tác dụng bên ngoài cho nên không có ảnh hưởng quan trọng đến tính chất của đa số lantanoit. Do đó tính chất của lantanoit được quyết định chủ yếu bởi các electron $5d^1 6s^2$. Vì thế các lantanoit giống nhiều với nguyên tố d nhóm IIIB, chúng rất giống với ytri và lantan là có các bán kính nguyên tử và ion tương đương.

Sự khác nhau trong kiến trúc nguyên tử chỉ ở lớp ngoài thứ ba ít có ảnh hưởng đến tính chất hóa học của nguyên tố nên các lantanoit rất giống nhau. Điều này được thể hiện ở tính chất vật lý và tính chất hóa học của các lantanoit : đều là kim loại màu trắng bạc, khó nóng chảy khó sôi... và là những kim loại hoạt động chỉ kém kim loại kiềm và kiềm thổ. Do electron hóa trị của lantanoit chủ yếu là ở các electron $5d^1 6s^2$ nên trong các hợp chất các nguyên tố đất hiếm thường thể hiện số oxi hóa bền và đặc trưng là +3.